

Lausunto valtiovarainvaliokunnalle 2.6.2026 pidettävää kuulemistä varten

Asia: VNS 5/2026 vp Valtioneuvoston selonteko liiallisen alijäämän korjaamisesta

Valtioneuvoston on antanut eduskunnalle julkisen talouden hoitamista koskevan lain (1440/2025) mukaisen selonteon toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt Euroopan unionin neuvoston Suomen liiallista alijäämää koskevan päätöksen takia.

Neuvosto päätti 20.1. 2026, että Suomen julkisen talouden alijäämä on liiallinen, ja suosittaa tämän vuoksi, että nettomenojen kasvuvauhti rajoitetaan neuvoston määrittelemän nettomenopolun mukaiseksi ja että liiallinen alijäämä korjataan vuoteen 2028 mennessä.

Neuvoston määrittelemä nettomenopolku rajaa nettomenojen enimmäiskasvun 1,3 prosenttiin vuonna 2026, 1,5 prosenttiin vuonna 2027 ja 1,8 prosenttiin vuonna 2028. Lisäksi nettomenopolku rajaa nettomenojen kumulatiivista kasvua vuoteen 2024 verrattuna siten että vuoteen 2028 mennessä nettomenot saavat kasvaa korkeintaan 5,9 prosenttia vuoteen 2024 verrattuna.

Laki julkisen talouden hoitamisesta edellyttää, että Suomessa toteutetaan neuvoston suositusten mukaiset tai julkistaloudellisilta vaikutuksiltaan niitä vastaavat toimenpiteet.

Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan nettomenojen kasvu ylittää neuvoston määrittämän nettomenojen kasvun kaikkina vuosina 2026 – 2028. Liiallisen alijäämän menettelyssä otetaan kuitenkin huomioon myös vuoden 2025 nettomenojen lasku sekä puolustusmenojen kasvu. Näiden ansiosta Suomi näyttäisi noudattavan nettomenopolun vähimmäiskriteerejä vuosina 2026 ja 2027 mutta rikkovan niitä vuonna 2028, jolloin kumulatiivinen poikkeama puolustusmenopoikkeus huomioitunakin on n. 0,9 prosenttia suhteessa BKT:een.

On toki syytä huomata, että puolustusmenot kasvattavat julkista alijäämää ja velkaa samalla tavalla kuin muutkin menot ja puolustusmenojen kasvu lisää julkisen sektorin velkaantumista, kasvattaa tulevia korkomenoja ja vaikeuttaa kotimaisten finanssipoliittisten alijäämää ja velkaa koskevien tavoitteiden saavuttamista samalla tavalla kuin muidenkin julkisten menojen kasvu. Puolustusmenojen kasvu on tilapäinen poikkeus ainoastaan EU:n finanssipoliittisten sääntöjen kannalta. Jos puolustusmenojen kasvu on pysyvää, vaikeuttaa puolustusmenojen kasvu

tulevaisuudessa myös EU:n finanssipoliittisten sääntöjen mukaisten alijäämäkriteerien täyttämistä.

Hallitus on tehnyt kautensa aikana merkittäviä säästöjä julkiseen talouteen. Lisäksi nettomenoja pienentää verotuksen muutokset, erityisesti vuonna 2025 voimaan astunut arvolisäveron muutos ja tämän vuoden osalta myös työttömyysvakuutusmaksujen korotus.

Hallitus on kuitenkin tehnyt myös merkittäviä nettomenoja kasvattavia päätöksiä, joista näkyvin on puolustusmenojen kasvattaminen. Myös väestön ikääntymisestä johtuva eläkemenojen ja terveydenhuoltomenojen kasvu kasvattaa nettomenoja.

Sen sijaan suhdanneluonteiset menot eivät vaikuta EU:n finanssipoliittisten sääntöjen määritelmän mukaisiin nettomenoihin. Nettomenoista poistetaan työttömyysmenojen suhdanneluonteiset muutokset. Onkin epäselvää mihin selonteossa viitataan, kun nettomenojen kasvua selitetään ennustettua korkeammalla työttömyydellä ja tämän seurauksena kasvaneilla etuusmenoilla (s. 6).

Vastaavasti hallituksen toteuttamat työvoiman tarjontaa parantamaan pyrkivät työmarkkinauudistukset pienentävät nettomenoja vain siltä osin, kun kyse on esimerkiksi työttömyysetuuksien leikkauksiin liittyvästä säästöstä työttömyysturvamenoiissa. Sen sijaan onnistunutkin työvoiman tarjonnan kasvattaminen ja sen seurauksena pienentyneet työttömyysturvamenot eivät olisi toteutuessaankaan liiallisen alijäämän menettelyn mukaisia nettomenojen supistuksia.

Koko liiallisen alijäämän menettelyn kehikko perustuu siihen, että mitataan hallituksen suoran päätösvallan piirissä olevien menojen ja tulojen muutoksia. Mahdolliset toimenpiteiden ”dynaamiset vaikutukset” ja vaikkapa suhdanneluonteisista ulkoisista tekijöistä johtuvat muutokset jätetään pääosin ottamatta huomioon. Tämä menettely on perusteltua siinä mielessä että ”luovan laskennan” kannustimet vähenevät ja liiallisen alijäämän menettelyn piirissä olevien jäsenmaiden hallitukset vastaavat vain niistä muutoksista, joihin pystyvät jollain tavalla vaikuttamaan.

Vaikka ”rakenteellisia uudistuksia” ei oteta huomioon liiallisen alijäämän menettelyn mukaisia nettomenoja laskettaessa huomioon, ovat työmarkkinoiden toimintaa ja talouskasvua edistävät toimenpiteet toki julkisen talouden tasapainonkin kannalta merkityksellisiä. Erityisesti velkasuhteen alentaminen kohti EU:n finanssipoliittisten sääntöjen mukaista 60 prosentin rajaa helpottuisi merkittävästi, jos talouskasvua onnistuttaisiin nopeuttamaan tai työllisyysastetta merkittävästi nostamaan. Valitettavasti taloustieteellisen tutkimuskin pystyy tarjoamaan aika rajallisesti keinoja, joiden vaikutuksesta talouskasvuun tai työllisyyteen olisi vahvaa näyttöä.

Astetta merkittävämpi kysymys liiallisen alijäämän menettelyn vaatimusten suhteen on se, että hallitus on päätöksillään myös kasvattanut nettomenoja. Erityisesti kevään 2025 kehysriihen päätökset, joiden mukaan korkeimpia marginaaliveroasteita alennetaan ja pienempiä alennuksia kohdistetaan myös keskituloisille sekä samaan aikaan tehty päätös yhteisöveron vuonna 2027 voimaan asuvasta alennuksesta kasvattavat nettomenoja koko painollaan. Tässä yhteydessä keskustelu veronalennusten itserahoittavuusasteesta ei ole relevanttia, koska nettomenojen muutosta arvioitaessa mahdollisia dynaamisia vaikutuksia ei oteta huomioon.

Marginaaliverojen ja yhteisöveron alennus ovat enemmistöhallituksen esityksiä, jotka eduskunta käsittelee normaalissa järjestyksessä. Esimerkiksi Euroopan unionin neuvosto ei

Suomen eduskunnan veropäätöksiin puutu. Sen sijaan liiallisen alijäämän menettely edellyttää nettomenopolun seuraamista, mikä tarkoittaa sitä, että kehysriihen 2025 kaltainen nettomenojen kasvattaminen verotusta alentamalla edellyttää vastaavan suuruisia menoleikkauksia tai muiden verojen kiristystä.

Hallituksen veropäätöksistä erityisesti yhteisöveron alennusta on arvosteltu, koska monet tutkijat pitivät arvioita yhteisöveron alennuksen vaikutuksista kasvuun ja verotulokertymään ylioptimistisina. Valtiovarainministeriön kehysriihen aikaan esittämät arviot poikkesivat merkittävästi myös valtiovarainministeriön vero-osaston asiantuntijoiden aikaisemmista arvioista eikä ministeriö missään vaiheessa selittänyt miksi ministeriön kehysriihen aikaan esittämät näkemykset poikkesivat aikaisemmista arvioista. Parhailtaan lausuntokierroksella olevassa yhtiöveron alennusta koskevassa lakiesityksessä arvioita onkin korjattu vastaamaan valtiovarainministeriön vero-osaston aikaisempia arvioita.

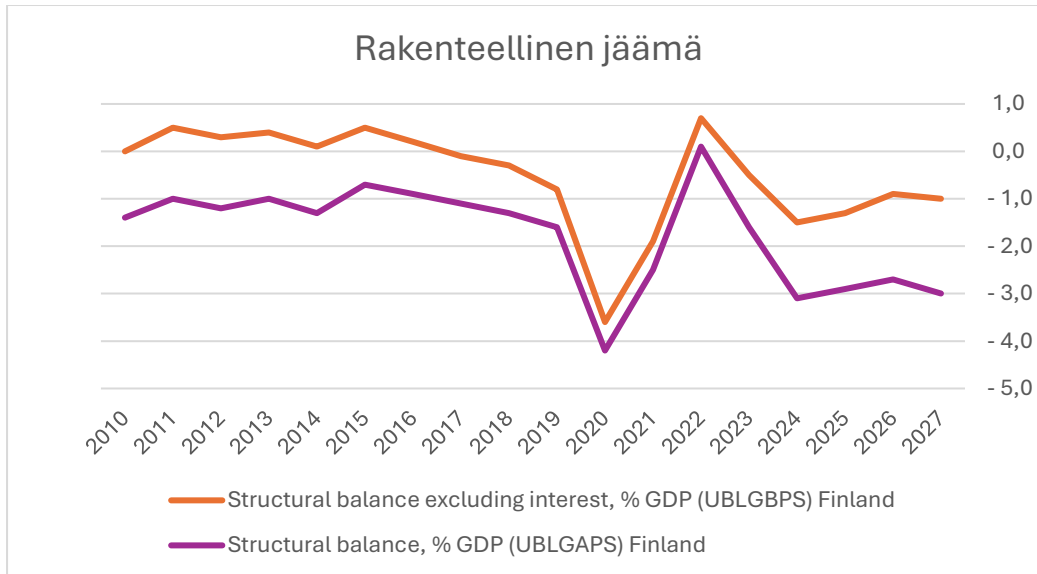
Liiallisen alijäämän menettelyn mukaisen nettomenopolun seuraaminen (puolustusmenopoikkeuksia hyödyntäen) ei vielä pienennä julkisen talouden alijäämää alle EU:n finanssipoliittisten sääntöjen mukaista kolmen prosentin rajaa eikä siis todennäköisesti saisi Euroopan unionin neuvostoa päättämään, että liiallisen alijäämän menettely voitaisiin Suomen osalta lopettaa. Keväällä julkaistun julkisen talouden suunnitelman mukaan julkisen talouden alijäämä on vuonna 2030 vielä 4,4 prosenttia ja velkasuhteen kasvu jatkuu edelleen. Ennustetta hieman hitaampi, nettomenopolun minimivaatimusten mukainen, menojen kasvu vuonna 2028 ei tilannetta juuri muuttaisi.

Uusien kansallisten finanssipoliittisten sääntöjen mukaan parlamentaarinen työryhmä asettaa tavoitteen julkisen sektorin rahoitusasemalle (ns. velkajarru). Ensimmäisen kerran vaalikauden tavoite asetetaan syksyllä 2026.

Kansallisia finanssipoliittisia tavoitteita asetettaessa ei toistaiseksi ole keskusteltu puolustusmenoja koskevista poikkeuksista. Tästä syystä kansallinen tavoite tulee olemaan kireämpi kuin liiallisen alijäämän menettelyn mukainen nettomenopolku puolustusmenopoikkeuksen kanssa. Finanssipolitiikan toteuttamista valvova talouspolitiikan arviointineuvosto voi ottaa kokonaisarviossaan huomioon poikkeukselliset olosuhteet, joilla tyypillisesti tarkoitettaisiin vakavaa taantumaa, mutta jollaiseksi puolustusmenojen kasvattamisen tarve voitaisiin periaatteessa tulkita. On tosin epäselvää, pitäisikö arviointineuvosto pysyvää puolustusmenojen kasvua poikkeuksellisena muutoksena.

Julkisen talouden sopeuttaminen tulee olemaan joka tapauksessa vaikeaa. Julkisten menojen karsiminen edelleen on toki mahdollista, mutta etukäteen olisi hyödyllistä, jos verotusta ei suljettaisi keinovalikoimasta pois. Valtioneuvoston selonteon mukaan Suomessa ”kokonaisveroasteen ollessa maailman korkeimpia julkisen talouden sopeutus häiritsee talouden kehitystä vähemmän, kun se toteutetaan hillitsemällä menojen kasvua”. Väite on jossain määrin liioitteleva. Veroaste on Suomessa korkea, OECD maiden 6. korkein vuonna 2024, mutta ei poikkea merkittävästi esimerkiksi muista Pohjoismaista. Lisäksi esimerkiksi kiinteistövero- ja haattaverojen korotukset häiritsevät talouden kehitystä vain kohtuullisen vähän. Keskustelussa on eniten esillä ollut yhteisöveron alennuksen mahdollinen peruttaminen. Tämä on edelleen mahdollista, mutta poukkoilevan veropolitiikan välttämiseksi parempi idea saattaisi olla esimerkiksi osinkoverotuksen kiristäminen samalla tavalla kuin aikaisemmin toteutettujen yhteisöveroalennusten yhteydessä.

Lopuksi on vielä syytä korostaa, että Suomen julkisen talouden ongelmat eivät ole suhdanneluonteisia työttömyyden kasvusta tai poikkeuksellisesta kansainvälisestä tilanteesta johtuvia häiriöitä. Julkisen talouden suhdannekorjattu alijäämä on hitaasti kasvanut 2010 luvun puolivälistä lähtien. Noin neljänneksen muutoksesta selittää korkomenojen kasvu, loppuosa liittyy pääosin ikääntymisen kustannuksiin ja puolustusmenojen kasvuun. Koronavuodet aiheuttivat aikasarjaan isoja heilahteluja, mutta heikkenevä trendi on jatkunut koronavuosien jälkeen.

Espoossa 28.5. 2026

Roope Uusitalo

professori Helsingin yliopisto